

2020-039

Archeologienota Brakel Steneplein 10

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

6-3-2020

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden aan Steneplein 10 te Everbeek (deelgemeente van Brakel, provincie Oost-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het plangebied, ca. 4262m² groot, heeft een vijfhoekige vorm en is ten noorden van Steneplein gelegen. Aan de straatzijde is woning Steneplein 10 aanwezig, bestaande uit een hoofdgebouw en enkele bijgebouwen. Deze gebouwen zijn min of meer in een rechthoek geplaatst rond een centrale verharde binnenkoer. De rest van het terrein is in gebruik als weiland.

Relevante historische gegevens over het terrein kunnen afgeleid worden uit cartografische bronnen, de oudst betrouwbare bron is in dit geval de Villaretkaart uit 1745-1748. Op deze kaart is het huidige wegennet rond het plangebied reeds aanwezig, op het plangebied wordt L-vormige bebouwing weergegeven met errond een erf/tuin. De Ferrariskaart (ca. 1777) toont een rechthoekig gebouw op het plangebied, aan de straatzijde, met erachter een tuin. Op de meer gedetailleerde Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) is een U-vormige gebouwconfiguratie te zien, op de plek van de huidige bebouwing. De achterliggende gronden zijn niet bebouwd. Op de andere midden 19de-eeuwse kaarten en op de topografische kaarten van tweede helft 19de-eerste helft 20ste eeuw is eenzelfde situatie te zien. Het is echter onwaarschijnlijk dat de huidige bebouwing teruggaat tot de 19de, laat staan 18de eeuw. Vermoedelijk werden de gebouwen rond midden 20ste eeuw afgebroken en vervangen door de huidige gebouwen, die voor het eerst zichtbaar zijn op de (wazige) luchtfoto van 1971. In het achterliggende weiland staan op dat moment nog een aantal bomen. Op de luchtfoto van 1979-1990 is de huidige situatie reeds goed herkenbaar. Sindsdien zijn er geen substantiële wijzigingen meer gebeurd aan het plangebied. Sinds begin 21ste eeuw neemt de bebouwing in de omgeving stelselmatig toe. Er zijn geen aanwijzingen dat er grootschalige bodemverstoringen hebben plaatsgevonden op het plangebied.

Everbeek is gelegen in een golvend leemlandschap van afgeronde heuvelruggen afgewisseld met beekdepressies. Op het digitale hoogtemodel is te zien dat het plangebied zich bevindt op een west-oost georiënteerde heuvelrug. De dichtstbij gelegen natuurlijke waterloop, de Verrebeek, bevindt zich 1km naar het westen. Het detail van het hoogtemodel toont op het terrein een daling van west (+105m TAW) naar oost (+102,5m TAW). Het centrale oostelijke deel van het plangebied is duidelijk lager gelegen dan de rest van het terrein. Op de potentiële bodemerosiekaart wordt het plangebied niet gekarteerd, de gronden ten noorden en westen kennen respectievelijk een medium en lage erosiegraad. Op de bodemkaart wordt het plangebied hoofdzakelijk aangeduid als ADB(o): matig droge tot matig natte leembodem met textuur B of structuur B horizont, met een sterke antropogene invloed.

In de omgeving van het plangebied zijn maar weinig archeologische sites gekend. Via veldprospecties waren al een aantal locaties gekend waar Romeins bouw materiaal was aangetroffen, maar archeologische grondsporen uit deze perioden werden pas recent geattesteerd bij een

proefsleuvenonderzoek op een terrein net ten zuiden van het plangebied. Er werden 2 brandrestengraven aangetroffen, alsook 4 – ongedateerde – houtskoolmeilers. Het archeologisch niveau bevond zich 30 à 45cm onder het maaiveld. Gezien de gelijkaardige landschappelijke ligging kan aan het plangebied een eerder hoge archeologische verwachting worden toegekend voor sites met grondsporen, voornamelijk uit de Romeinse periode. Sporen uit oudere of jongere periodes zijn echter niet uit te sluiten. Gezien de ligging op een hellend terrein, kan erosie en/of colluvium gezorgd hebben voor een aftopping van eventuele sporen, maar ook voor een afdekking. Het plangebied kent geen verhoogd potentieel voor in situ bewaring van steentijd artefactensites. Er is geen natuurlijke waterloop in de omgeving, er zijn geen steentijdvondsten aangetroffen bij de diverse veldprospecties die reeds hebben plaatsgevonden in de buurt, en het proefsleuvenonderzoek uitgevoerd net ten zuiden leverde geen enkele aanwijzing dat in situ steentijdsites hier zouden verwacht kunnen worden.

Het plangebied wordt na de afbraak van de gebouwen verkaveld in 5 loten: 4 bouwloten voor vrijstaande bebouwing die aansluiten op Steneplein, en een vijfde achterliggend lot dat wordt uitgesloten van de verkaveling. Dit lot 5 is 1128m² groot en is gelegen in landschappelijk waardevol agrarisch gebied. Dit lot wordt geweerd uit de verkaveling, hier zullen geen werken plaatsvinden. De werken beperken zich tot de 4 bouwloten, met een gezamenlijke oppervlakte van 3134m². De 4 vrijstaande woningen hebben uitweg naar Steneplein, er wordt dus geen nieuwe wegenis aangelegd op de verkaveling. Rond de woningen wordt ruimte voorzien voor tuinen. Er zullen aanzienlijke bodemingrepen plaatsvinden op de 4 bouwloten: het slopen van de bestaande bebouwing en het bouwrijp maken van de percelen, bodemingrepen voor aanleg van de nutsleidingen, funderingswerken, het optrekken van woningen en de aanleg van tuinen. Ook het werfverkeer zal zijn invloed hebben op de ondergrond.

Het plangebied kent een eerder hoge archeologische verwachting, voornamelijk voor sites met grondsporen uit de Romeinse periode. Op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site echter niet aangetoond worden. De geplande werken zijn van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd wordt. Een verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor de algemene ontwikkelingsgeschiedenis van deze regio, waarover archeologisch nog bijzonder weinig is gekend. Er dient bijgevolg verder vooronderzoek te gebeuren. Dit verder vooronderzoek dient in uitgesteld traject te gebeuren, na afbraak van de bestaande bebouwing.

Het verder vooronderzoek bestaat uit een proefsleuvenonderzoek. De modaliteiten van het verder vooronderzoek worden hieronder behandeld.

2. Administratieve gegevens en afbakening

Locatiegegevens: Oost-Vlaanderen, Brakel (Everbeek), Steneplein 10

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 107565,30 en Y: 162811,02; X: 107751,18 en Y: 162899,30

Oppervlakte plangebied: ca. 4262m²

Kadastergegevens: Brakel, afdeling 7 Everbeek, sectie A, perceel 250E, 250D, 252L, 248C, 248B, 249D

Lot 5, waar geen werken gebeuren, wordt uitgesloten van verder vooronderzoek. De onderzoekszone wordt hierdoor 3134m² groot.

Figuur 1 Geplande werken geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be en initiatiefnemer). Lot 5, in het noorden, wordt uitgesloten van verder vooronderzoek.

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is het achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Hoe is de bodemopbouw?
- Zijn er archeologische sporen aanwezig?
- Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er restanten aanwezig van de gebouwen die op de 18de- en 19de-eeuwse kaarten worden afgebeeld?
- Sluiten de sporen aan bij de resultaten van het proefsleuvenonderzoek uitgevoerd aan de overzijde van de straat?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja, wat is de afbakening en aan welke modaliteiten (strategie, onderzoeksvragen) moet dit voldoen?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode is om het plangebied te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op de boven- en onderstaande figuren. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dient te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

- Randvoorwaarden

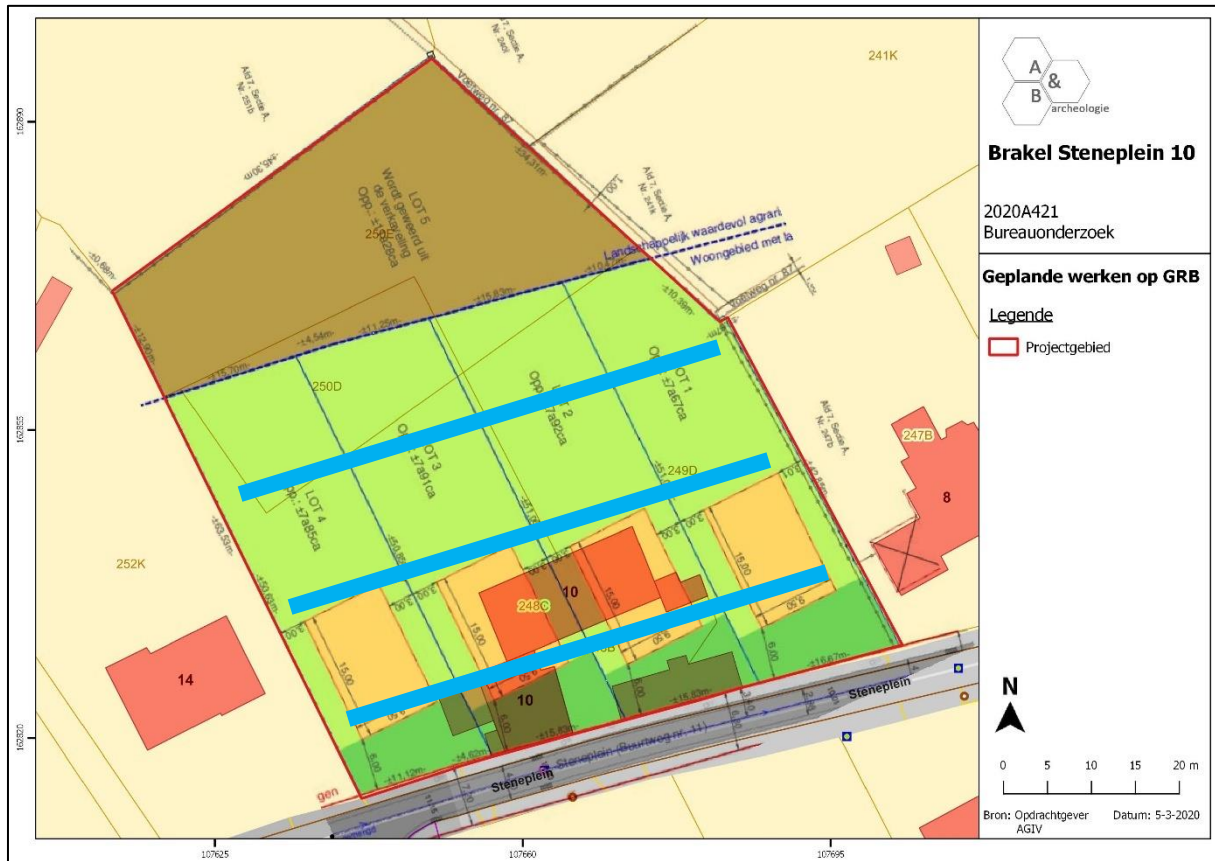
Het verder vooronderzoek kan pas aanvatten na de sloop van de gebouwen. Hierbij is het van belang dat de bodemingrepen tot een minimum beperkt blijven en dat er bvb. geen funderingen uitgetrokken worden of kelders worden verwijderd. Op die manier wordt vermeden dat er niet-gedocumenteerd archeologisch erfgoed beschadigd wordt. Bodemplaten/vloeren in de gebouwen en de verhardingen mogen uitgedragen worden, eventuele funderingslagen eronder niet. Deze kunnen pas verwijderd worden indien het vooronderzoek heeft aangetoond dat er geen archeologische site aanwezig is, of – indien er wel een site aanwezig is – tijdens/na een eventuele opgraving van het terrein.

- Proefsleuvenonderzoek

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient gebruik gemaakt van de inplanting van parallelle, ononderbroken proefsleuven, met een tussenafstand van 12 à 15m van middelpunt tot middelpunt. De sleuven zijn georiënteerd evenwijdig met Steneplein. Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed. Daarnaast worden extra volg-, dwarsleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen. Indien er in de sleuven geen sporen van de 18de-19de-eeuwse bebouwing worden aangetroffen, dan wordt er 1 dwarsleuf of kijkvenster ter hoogte van de af te breken woning nr. 10 ingepland.

Er wordt 10%, oftewel ca. 313m², van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5%, oftewel ca. 78m², door middel van volg-, dwarsleuven of kijkvensters, zodat in totaal zo 12,5% oftewel ca. 391m² onderzocht wordt.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. graven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Figuur 2 Geplande werken geprojecteerd op het kadasterplan, met daarop het indicatief sleuvenplan aangeduid in blauw (bron: geopunt.be en initiatiefnemer).

5. Gewenste competenties

Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek. Minstens 1 van deze archeologen dient ervaring te hebben met onderzoek van meerperiodesites. Minstens 1 van deze archeologen dient minstens 200 werkdagen ervaring te hebben met onderzoek op leemgronden.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen.